

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Тимчишина Андрія Михайловича на дисертацію Петровця Олега Федоровича «Запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації», подану на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань зі спеціальності 081 Право

Вивчення тексту поданої на захист дисертації та наукових праць її автора – Петровця Олега Федоровича, опублікованих за темою дисертації, дає підстави зробити такі висновки.

Ступінь актуальності обраної теми

Забезпечення недоторканності права власності, стабільності господарської діяльності та належного функціонування суб'єктів господарювання є важливою передумовою економічної безпеки держави та формування сприятливого інвестиційного середовища. Особливу загрозу цим відносинам становить протиправне заволодіння майном підприємств, установ та організацій, яке здатне спричиняти не лише безпосередні майнові втрати, а й втрату корпоративного контролю, припинення або дестабілізацію діяльності підприємств, порушення прав їх засновників, учасників, акціонерів, працівників і контрагентів.

Кримінально-правове значення цієї проблеми підтверджується наявністю спеціальної норми – ст. 206-2 КК України, яка встановлює відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації, у тому числі частками, акціями та паями їх засновників, учасників, акціонерів і членів, шляхом учинення правочинів із використанням підроблених або викрадених документів, печаток чи штампів. Водночас криміналізація відповідного діяння сама по собі не вирішує проблему його поширення, що зумовлює необхідність зміщення наукового акценту з реагування на вже вчинене кримінальне правопорушення на виявлення та нейтралізацію причин, умов і криміногенних факторів, які сприяють його вчиненню.

Актуальність дослідження посилюється складним характером механізму протиправного заволодіння майном юридичних осіб. Такі посягання можуть поєднувати використання підроблених документів, неправомірні реєстраційні дії, маніпуляції з корпоративними правами, зловживання службовими повноваженнями, використання недоліків систем державних реєстрів та залучення до протиправних схем різних суб'єктів. Саме тому їх запобігання потребує не окремих фрагментарних заходів, а комплексного поєднання кримінально-правових, кримінологічних, організаційних, інформаційно-аналітичних і технічних засобів.

Окремого наукового осмислення потребує кримінологічна природа протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації. Для формування ефективної системи запобігання важливим є встановлення стану, структури та динаміки відповідних кримінальних правопорушень, рівня їх латентності, типових способів і механізмів учинення, характеристик осіб, причетних до таких посягань, а також економічних, правових, організаційно-управлінських та інших детермінантів. Не менш важливим є визначення системи суб'єктів запобігання та форм їх взаємодії.

Таким чином, актуальність теми дисертації «Запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації» зумовлена необхідністю кримінологічного дослідження закономірностей виникнення та поширення відповідних кримінальних правопорушень, їх детермінант і механізмів учинення, а також розроблення науково обґрунтованої системи загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуально-профілактичних заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків протиправного заволодіння майном і корпоративними правами та підвищення рівня захищеності господарської діяльності в Україні.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Науковий рівень дисертаційного дослідження та наукових публікацій О.Ф. Петровця відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право.

Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року», введеного в дію Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020; Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року №179, Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, затвердженого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023), Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII.

Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 6 публікаціях, серед яких: 3 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 3 тез доповідей на науково-практичних конференціях. Вони відображають наукову новизну обраної О.Ф. Петровцем теми.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Наукова новизна роботи полягає у здійсненні автором наукового аналізу комплексу теоретичних і практичних питань запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації. У дисертації розглянуто кримінологічні засади запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації. Проаналізовано наукові підходи до розуміння правової та кримінологічної природи відповідного кримінального правопорушення, розкрито його кримінально-правову характеристику та особливості відмежування від суміжних кримінально протиправних діянь. Окрім цього, досліджено сучасний стан, структуру й динаміку таких правопорушень, способи та механізми їх учинення, особливості особи правопорушника, а також основні детермінанти, що сприяють протиправному заволодінню майном юридичних осіб. Значну увагу приділено системі та діяльності суб'єктів запобігання, організаційно-правовим проблемам їх взаємодії, а також визначенню загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуально-профілактичних заходів. На підставі проведеного дослідження сформульовано пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства та практики запобігання протиправному заволодінню майном підприємств, установ і організацій.

Ознайомлення зі змістом дисертації здобувача дозволяє стверджувати, що визначена у вступі мета успішно досягнута, а окреслені завдання виконані. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною.

Новизна дисертації виявляється як у самому підході до досліджуваних проблем, так і у запропонованому способі розв'язання конкретних питань теми.

Характеризуючи наукову новизну дослідження слід зазначити, що дисертація є ґрунтовним дослідженням, присвяченим стану, проблемам реалізації та перспективам вдосконалення механізмів запобігання злочинності, що виконане на основі чинних норм законодавства та актуальної правозастосовної практики.

З урахуванням проблемних питань, висвітлених у дисертації, задля підвищення ефективності запобігання злочинності в Україні запропоновано: на основі аналізу кількісно-якісних показників протиправного заволодіння майном юридичних осіб, тенденцій зростання рівня латентності рейдерських посягань та особливостей сучасних механізмів незаконного встановлення корпоративного контролю запропоновано створення окремого Реєстру ризикових реєстраційних дій, який передбачатиме автоматизоване виявлення підозрілих корпоративних змін, фіксацію ризикових реєстраційних операцій та формування автоматичних повідомлень для правоохоронних органів і Міністерства юстиції України про потенційні рейдерські загрози, а також обґрунтовано доцільність запровадження обов'язкової відеофіксації нотаріальних і реєстраційних дій як додаткового механізму запобігання

незаконному встановленню корпоративного контролю та підвищення рівня доказовості у кримінальних провадженнях; розроблено авторські пропозиції щодо вдосконалення ст. 206-2 КК України, які передбачають уніфікацію кримінально-правової термінології шляхом заміни термінологічного звороту «майно підприємства, установи, організації» на поняття «майно юридичної особи», конкретизацію способів незаконного встановлення контролю над юридичною особою через закріплення у диспозиції статті незаконних реєстраційних дій, фіктивних правочинів, зловживання процедурами банкрутства, використання інформаційно-комунікаційних технологій та втручання в електронні інформаційні системи, удосконалення конструкції кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих ознак тощо; розроблено проєкт Закону України «Про запобігання рейдерству та захист корпоративних прав», у якому запропоновано комплексну систему організаційно-правових, кримінологічних, інформаційно-технологічних та антикорупційних заходів протидії незаконному встановленню корпоративного контролю, визначено систему суб'єктів запобігання рейдерству, механізми цифрового моніторингу ризикових реєстраційних дій, засади функціонування Національного агентства із захисту корпоративних прав та протидії рейдерству, а також особливості захисту права власності в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України.

На основі аналізу кількісно-якісних показників протиправного заволодіння майном юридичних осіб, тенденцій зростання рівня латентності рейдерських посягань та особливостей сучасних механізмів незаконного встановлення корпоративного контролю автором запропоновано створення окремого Реєстру ризикових реєстраційних дій, який передбачатиме автоматизоване виявлення підозрілих корпоративних змін, фіксацію ризикових реєстраційних операцій та формування автоматичних повідомлень для правоохоронних органів і Міністерства юстиції України про потенційні рейдерські загрози, а також обґрунтовано доцільність запровадження обов'язкової відеофіксації нотаріальних і реєстраційних дій як додаткового механізму запобігання незаконному встановленню корпоративного контролю та підвищення рівня доказовості у кримінальних провадженнях

Також здобувачем представлені власні пропозиції щодо комплексної модернізації державної антирейдерської політики, до яких віднесено створення спеціалізованого державного органу - Національного агентства із захисту корпоративних прав та протидії рейдерству; посилення кримінально-правових та адміністративно-правових механізмів відповідальності за незаконне встановлення корпоративного контролю; удосконалення цифрової інфраструктури захисту права власності та державних реєстрів із використанням сучасних технологій автоматизованого моніторингу, блокчейн-рішень та штучного інтелекту тощо.

Загалом ступінь наукової новизни дисертаційного дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до наукових досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Сформульовані положення дисертації О.Ф. Петровця є обґрунтованими, а висновки і рекомендації є самостійними логічними й закономірними. Зміст дисертаційної роботи охоплює всі ключові аспекти задекларованої теми дослідження. Достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність насамперед забезпечені:

- професійним вирішенням здобувачем низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження, та адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті: кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його;

- використанням широкої джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом статистичних і аналітичних даних (список використаної літератури включає 177 джерел);

- відповідністю предметної спрямованості дисертаційного дослідження спеціальності 081 «Право»;

- достатньою кількістю напрямів з апробації отриманих результатів на науково-практичних конференціях.

Належний ступень наукової обґрунтованості результатів дослідження забезпечено завдяки успішному розв'язанню поставлених наукових завдань та правильному оволодінню здобувачем методології наукової діяльності. Йдеться про використання здобувачем системи загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання, застосування яких дозволило отримати достовірні й об'єктивні результати дослідження.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Про належне оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності свідчить обґрунтований добір і комплексне застосування загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання, що відповідають меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження. Діалектичний метод використано для дослідження протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації як динамічного соціально-правового явища, що трансформується під впливом економічних, правових, цифрових та воєнних чинників, а також для встановлення взаємозв'язку між його детермінантами та механізмами запобігання. Методи аналізу та синтезу застосовано для опрацювання наукових підходів до визначення сутності досліджуваного кримінального правопорушення, систематизації способів його вчинення, класифікації причин та умов, а також характеристики осіб, які вчиняють відповідні посягання. Методи індукції та дедукції забезпечили перехід від аналізу конкретних емпіричних даних і правозастосовної практики до встановлення загальних

кримінологічних закономірностей та формулювання пропозицій щодо вдосконалення системи запобігання. Формально-юридичний метод використано для аналізу положень кримінального та іншого законодавства у сфері захисту майнових і корпоративних прав, розкриття ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 206-2 КК України, виявлення проблем нормативного регулювання та обґрунтування напрямів його вдосконалення. За допомогою порівняльно-правового методу досліджено зарубіжний досвід запобігання рейдерству, корпоративним захопленням та іншим формам протиправного заволодіння активами юридичних осіб, що дозволило визначити можливості адаптації окремих правових та організаційних механізмів до українських умов. Статистичний метод застосовано для аналізу стану та динаміки кримінальних правопорушень, передбачених ст. 206-2 КК України, результатів їх розслідування і судового розгляду. Документальний метод використано під час вивчення матеріалів кримінальних проваджень і судової практики, що дозволило встановити типові способи та механізми протиправного заволодіння майном і проблеми практичного застосування законодавства.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані Офісу Генерального прокурора, Верховного Суду, інших судів загальної юрисдикції, Єдиного державного реєстру судових рішень, Міністерства юстиції України, узагальнені дані вивчення матеріалів 68 кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 206-2 КК України, а також результати опитування 85 слідчих, 57 прокурорів, 53 суддів, 79 адвокатів у таких регіонах як м. Київ, Київській, Дніпропетровській, Одеській, Житомирській, Вінницькій, Чернігівській та Рівненській областях з 2022 по 2025 рр.

Проведене дослідження дозволило автору вирішити низку теоретичних та практичних проблем запобігання незаконному заволодінню майном підприємства, установи, організації.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Отримані результати розширюють і доповнюють теоретичні та наукові аспекти дослідження проблемних питань кримінального права та кримінології, а теоретичні положення, пропозиції, висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у науково-дослідній сфері, зокрема як підґрунтя для подальших досліджень і вирішення теоретичних питань, пов'язаних з удосконаленням заходів запобігання незаконному заволодінню майном підприємства, установи, організації.

Практичне значення результатів дослідження визначається можливістю їх безпосереднього використання у законотворчій, правозастосовній, науково-дослідній та освітній діяльності. У законотворчій сфері сформульовані положення можуть бути враховані під час підготовки змін до законодавства

України, спрямованих на удосконалення механізмів запобігання протиправному заволодінню майном підприємств, установ та організацій. У практичній діяльності запропоновані рекомендації можуть використовуватися органами досудового розслідування, судами, адвокатами та іншими суб'єктами під час виявлення, припинення й запобігання відповідним кримінальним правопорушенням, а також при підвищенні кваліфікації фахівців; практичне використання результатів підтверджується довідкою Адвокатського об'єднання «ЮС ФОРТІС» від 25 березня 2026 року № 25/03-5.

У науково-дослідній діяльності положення та висновки дисертації можуть слугувати теоретичною й емпіричною основою для подальшого дослідження проблем запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, протидії рейдерству, захисту корпоративних і майнових прав та вдосконалення діяльності суб'єктів запобігання. Впровадження результатів у цьому напрямі підтверджується відповідним актом Державного податкового університету від 30 березня 2026 року.

В освітньому процесі результати дослідження можуть використовуватися під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право України (загальна частина)», «Кримінально-правова характеристика корупції», «Кримінальне право України (особлива частина)», «Кримінологія», «Злочинність в Україні та теоретичні основи її запобігання», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій та інших навчально-методичних матеріалів. Використання результатів дисертації в освітній діяльності підтверджується актом впровадження Державного податкового університету від 19 березня 2026 року.

Дисертація загалом є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані в ній положення, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано на підставі самостійно проведених досліджень.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Структура дисертації побудована логічно і сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань. Дисертація оформлена відповідно до Вимог оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40.

Анотація дисертації відповідає встановленим вимогам та є узагальненим коротким викладом її основного змісту, в якій представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення, що дає повне уявлення про виконану здобувачем роботу.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Загалом позитивно оцінюючи теоретико-правову, наукову, практичну значущість дисертації Петровця Олега Федоровича, її актуальність, наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість її результатів, а також можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для подальшого розвитку й удосконалення заходів запобігання незаконному заволодінню майном підприємства, установи, організації слід наголосити, що окремі положення дисертації є дискусійними або ж недостатньо чітко сформульованими. Зазначене обумовлює необхідність висловлення таких зауважень:

1. Дискусійною видається пропозиція щодо створення Національного агентства із захисту корпоративних прав та протидії рейдерству як окремого спеціалізованого державного органу. У дисертації запропоновано наділити такий орган функціями у сфері захисту корпоративних прав та запобігання рейдерським посяганням. Водночас відповідні повноваження сьогодні розподілені між Міністерством юстиції України, правоохоронними органами, судами та іншими суб'єктами публічної адміністрації. Тому запровадження нового органу потребує не лише обґрунтування його доцільності, а й чіткого визначення предметної компетенції, правового статусу, підпорядкування, контрольних повноважень і механізмів взаємодії з уже існуючими інституціями. Доцільно також довести, що виявлені проблеми не можуть бути ефективніше усунуті шляхом удосконалення діяльності чинних суб'єктів, адже в іншому разі існує ризик дублювання функцій та ускладнення інституційної системи запобігання рейдерству.

2. Потребує додаткового обґрунтування пропозиція щодо заміни у ст. 206-2 КК України поняття «майно підприємства, установи, організації» на категорію «майно юридичної особи». Така термінологічна уніфікація на перший погляд забезпечує більшу визначеність кримінально-правової норми, однак одночасно постає питання щодо меж її предмета та кола суб'єктів, майнові інтереси яких підлягатимуть кримінально-правовій охороні. Зокрема, потребує пояснення, чи не призведе запропонована конструкція до необґрунтованого звуження сфери застосування норми стосовно організаційних форм, які можуть брати участь у майнових та господарських відносинах, але не охоплюються поняттям юридичної особи. У зв'язку з цим під час публічного захисту доцільно аргументувати переваги запропонованої термінологічної моделі та показати її співвідношення з цивільним і господарським законодавством.

3. Пропозиція щодо створення Реєстру ризикових реєстраційних дій потребує детальнішого опрацювання критеріїв віднесення конкретної реєстраційної операції до категорії ризикових. Автоматизований моніторинг може стати дієвим засобом раннього виявлення потенційного рейдерського посягання, однак його ефективність безпосередньо залежить від того, які юридичні та фактичні індикатори формуватимуть ризиковий профіль:

неодноразова зміна керівника чи учасників юридичної особи, нетипова зміна структури власності, вчинення декількох взаємопов'язаних реєстраційних дій протягом короткого періоду, зміна місцезнаходження тощо. Не менш важливими є правові наслідки присвоєння операції статусу ризикової: чи буде це лише інформаційним сигналом, підставою для додаткової перевірки або підставою для тимчасового зупинення реєстраційної дії. Без визначення цих елементів запропонований Реєстр залишається більшою мірою концептуальною, ніж завершеною організаційно-правовою моделлю.

4. Потребує більшої диференціації запропонована кримінологічна типологія осіб, причетних до рейдерських посягань. Виокремлення організаторів, корупційно-адміністративних, юридично-консультаційних, інформаційно-технологічних, фінансово-посередницьких, силових та формальних учасників фактично здійснено переважно за функціонально-рольовим критерієм – місцем особи в механізмі реалізації конкретної рейдерської схеми. Водночас кримінологічна типологія особи традиційно передбачає врахування ширшого комплексу характеристик: мотивації протиправної поведінки, її стійкості, характеру кримінальної спрямованості, попереднього досвіду, ступеня включеності у кримінальне середовище тощо. Тому доцільно було б чіткіше визначити, чи йдеться саме про кримінологічну типологію особи рейдера, чи про функціональну класифікацію учасників механізму протиправного заволодіння майном. Таке уточнення посилює теоретичну обґрунтованість відповідного положення наукової новизни.

Слід зазначити, що висловлені зауваження мають здебільшого рекомендаційний характер щодо подальшого покращення наукової роботи, є дискусійними та такими, що не впливають на загальну позитивну оцінку, достатньо високий теоретичний рівень та науково-практичну значущість дисертації Петровця Олега Федоровича.

Відсутність порушень академічної доброчесності

Дисертацію написано державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю. Дисертаційне дослідження Петровця Олега Федоровича містить посилання на використані автором джерела та літературу відповідно до чинного законодавства щодо авторських прав та академічної доброчесності. Всі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені у належний спосіб. Аналіз змісту дисертаційного дослідження та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації свідчить, що вимоги щодо академічної доброчесності дисертантом дотримано. Порушення і академічної доброчесності не виявлено.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці

Дисертація Петровця Олега Федоровича на тему «Запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації» є самостійним та логічно завершеним дослідженням, виконаним особисто

дисертантом на високому теоретичному рівні у вигляді кваліфікаційної наукової праці. Дисертація містить науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати, характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок автора в юридичну науку.

Актуальність і рівень розкриття поставлених проблем, новизна дисертації і ступінь обґрунтованості винесених на захист наукових положень, повнота їх апробації повністю відповідають відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Петровець Олег Федорович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри права та гуманітарних дисциплін
Відокремленого структурного підрозділу
ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»
Івано-Франківської філії,
доктор юридичних наук, професор

Андрій ТИМЧИШИН